

Rozdział czwarty

Uzupełniająca odpowiedzialność cywilna pracodawcy z tytułu wypadku przy pracy

Małgorzata Kurzynoga
Doktor nauk prawnych,
Uniwersytet Łódzki

1. Uwagi wprowadzające

Zgodnie z art. 237¹ k.p., pracownikowi, który uległ wypadkowi przy pracy, przysługują świadczenia z ubezpieczenia społecznego, określone w odrębnych przepisach (§ 1). Pracownikowi, który uległ wypadkowi przy pracy, przysługuje od pracodawcy odszkodowanie za utratę lub uszkodzenie w związku z wypadkiem przedmiotów osobistego użytku oraz przedmiotów niezbędnych do wykonywania pracy, z wyjątkiem utraty lub uszkodzenia pojazdów samochodowych oraz wartości pieniężnych (§ 2).

W świetle przytoczonej regulacji powstają wątpliwości, czy zawiera ona wyczerpujące rozstrzygnięcie kwestii świadczeń przysługujących za wypadek przy pracy. W istocie rzeczy wątpliwość ta sprowadza się do pytania, czy dopuszczalne jest dochodzenie przez pracownika od pracodawcy uzupełniających świadczeń na podstawie przepisów kodeksu cywilnego. W tym zakresie prezentowane są dwa zasadniczo rozbieżne stanowiska.

2. Argumenty przemawiające za odpowiedzialnością uzupełniającą pracodawcy za wypadek przy pracy

Według dominującego poglądu przyjętego w doktrynie¹, jak i jednolitego stanowiska orzecznictwa Sądu Najwyższego² i Trybunału Konstytucyjnego³, z regulacji tej nie można wywieść wniosku o zawężeniu majątkowej odpowiedzialności pracodawcy za wypadek przy pracy jedynie do odszkodowania za przedmioty utracone lub uszkodzone wskutek takiego wypadku. Zgodnie z tym stanowiskiem pracownik może dochodzić uzupełniającego odszkodowania od pracodawcy na podstawie przepisów prawa cywilnego, jeśli świadczenia ubezpieczeniowe, które zasadniczo mają charakter ryczałtowy, nie pokryją całości szkody⁴.

Na rzecz takiego stanowiska przemawia w pierwszej kolejności wykładnia historyczna. Początkowo możliwość dochodzenia świadczeń uzupełniających od pracodawcy na podstawie przepisów prawa cywilnego była przewidziana w art. 196 ustawy o ubezpieczeniu społecznym z 28 marca

---

1 W. Sanetra, *O założeniach nowego systemu świadczeń z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” [dalej: PiZS] 2003, nr 3, s. 2 i n.; idem, *Odpowiedzialność za naruszenie norm prawa pracy w warunkach demokracji i społecznej gospodarki rynkowej*, [w:] M. Matey-Tyrowicz, T. Zieliński (red.), *Prawo pracy RP w obliczu przemian*, Warszawa 2006, s. 325; T. Bińczycka-Majewska, *Charakterystyka i zakres świadczeń w systemie ubezpieczenia z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych*, PiZS, 2003, nr 5, s. 21; Ł. Pisarczyk, *Ryzyko pracodawcy*, Warszawa 2008, s. 345; idem, *Odpowiedzialność pracodawcy za szkodę spowodowaną wypadkiem przy pracy*, „Studia Iuridica” 2007, t. XLVII, s. 211–212; W. Witoszko, *Odpowiedzialność pracodawcy w razie dochodzenia uzupełniających roszczeń cywilnoprawnych z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej*, PiZS, 2008, nr 11, s. 19 i n.; T. Liszcz, *Odpowiedzialność odszkodowawcza pracodawcy wobec pracownika – cz. 2*, PiZS, 2009, nr 1, s. 6–7; E. Maniewska, *Jeszcze o odpowiedzialności cywilnoprawnej pracodawcy za wypadki przy pracy*, PiZS, 2011, nr 12, s. 22; M. Jachimowicz, *Wypadki przy pracy i choroby zawodowe. Świadczenia ubezpieczeniowe i cywilne*, Warszawa 2013, s. 192 i n.

2 Zob. wyrok SN z 22 czerwca 2005 r., I PK 253/04, OSNP, 2006, nr 5–6, poz. 73, LEX nr 174244; wyrok SN z 5 lipca 2005 r., I PK 293/04, LEX nr 158059; wyrok SN z 2 lutego 2006 r., I UK 301/05, OSNP, 2007, nr 1–2, poz. 29, LEX nr 215884.

3 Zob. wyrok TK z 3 marca 2004 r., K 29/03, OTK-A, 2004, nr 3, poz. 17; wyrok TK z 7 października 2003 r., K 4/02, OTK-A, 2003, nr 8, poz. 80.

4 Na temat skutków opowiedzenia się przez judykaturę za stosowaniem deliktowego reżimu odpowiedzialności cywilnej w kontekście uzupełniającego charakteru odpowiedzialności zob. W. Ostaszewski, *Charakter odpowiedzialności uzupełniającej pracodawcy a deliktowy reżim odpowiedzialności cywilnej*, PiZS, 2013, nr 6, s. 2–6.

1933 r.⁵, zwanej scaleniową, oraz w art. 24 dekretu o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin z 25 czerwca 1954 r.⁶, który uchylił część przepisów ustawy scaleniowej, w tym art. 196. Na podstawie art. 196 ust. 1 i 2 ustawy scaleniowej, osoby, które były uprawnione do świadczeń wypadkowych, mogły dochodzić od pracodawców wynagrodzenia szkód wywołanych chorobą, niezdolnością do zarobkowania lub śmiercią, jeśli zostały one spowodowane przez pracodawcę lub jego zastępcę rozmyślnie lub przez zaniedbanie swoich obowiązków, wynikających z przepisów o ochronie życia i zdrowia pracownika. Wysokość wynagrodzenia nie mogła przekraczać wynagrodzenia szkody na podstawie ogólnych przepisów prawa, po uwzględnieniu świadczeń przyznawanych z tytułu ubezpieczenia. Pracodawca ponosił odpowiedzialność na zasadzie winy, ciężar zaś udowodnienia tej winy spoczywał na poszkodowanym pracowniku⁷. Na podstawie art. 24 ust. 2 dekretu z 1954 r. pracownicy mogli dochodzić od uspołecznionego zakładu pracy wynagrodzenia szkód wywołanych chorobą, niezdolnością do pracy bądź śmiercią, jeśli zostały one spowodowane naruszeniem przez zakład pracy obowiązków wynikających z przepisów dotyczących ochrony życia i zdrowia pracowników. W rezultacie uspołeczniony zakład pracy odpowiadał na zasadzie winy. Przepis ten stanowił również, że wynagrodzenie szkód ogranicza się do kwoty, o którą wynagrodzenie za szkody należne w myśl przepisów prawa cywilnego przewyższa świadczenia wypadkowe. Ponieważ art. 24 ust. 2 dekretu dotyczył tylko uspołecznionych zakładów pracy, odpowiedzialność nieuspołecznionych zakładów pracy kształtowana była bezpośrednio przez przepisy prawa cywilnego⁸.

Kolejna regulacja prawna, którą była ustawa z 23 stycznia 1968 r. o świadczeniach pieniężnych przysługujących w razie wypadków przy pracy⁹, wyłączyła możliwość dochodzenia świadczeń uzupełniających z kodeksu cywilnego od uspołecznionych zakładów pracy. Artykuł 22 wskazanej ustawy stanowił bowiem, że świadczenia w niej przewidziane i ustalane w trybie w niej określonym, stanowią w stosunku do uspołecznionego zakładu pracy wynagrodzenie wszelkich szkód wynikłych dla pracownika lub jego rodziny na skutek wypadku przy pracy bądź choroby zawodowej. Wskazana ustawa przewidywała jednak wyższe świadczenia wypadkowe oraz ustanowiła świadczenia, do których wypłaty był

5 DzU z 1933 r., nr 51, poz. 396. Ustawa weszła w życie z dniem 1 stycznia 1934 r.

6 DzU z 1954 r., nr 30, poz. 116.

7 W. Witoszko, *Jednorazowe odszkodowanie z ubezpieczenia wypadkowego*, Warszawa 2010, s. 270.

8 Więcej na ten temat zob. W. Witoszko, *Jednorazowe odszkodowanie...*, s. 271.

9 DzU z 1968 r., nr 3, poz. 8 z późn. zm.

zobowiązany zakład pracy, takie jak jednorazowe odszkodowanie, świadczenie wyrównawcze oraz odszkodowanie za zniszczone rzeczy. Ustawa z 1968 r. została zastąpiona ustawą z 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych¹⁰. Utrzymała ona rozwiązania ustawy z 1968 r. w zakresie wyłączenia uzupełniającej odpowiedzialności pracodawcy na podstawie kodeksu cywilnego z tytułu szkód na osobie pracownika (art. 40) oraz rozszerzony katalog świadczeń wypadkowych i uproszczony tryb ich dochodzenia. W odróżnieniu od poprzedniej ustawy, regulacja z 1975 r. odnosiła się zarówno do pracowników uspołecznionych, jak i nieuspołecznionych zakładów pracy oraz określała świadczenia z tytułu chorób zawodowych¹¹. Artykuł 40 wskazanej ustawy został jednak wykreślony z dniem 1 stycznia 1990 r., ustawą z 24 maja 1990 r. o zmianie niektórych przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym¹². Wykreślenie w ustawie wypadkowej regulacji stanowiącej, że świadczenia w niej przewidziane stanowią zaspokojenie wszelkich roszczeń z tytułu szkody doznanej przez pracownika lub członków jego rodziny wskutek wypadku przy pracy bądź choroby zawodowej, powszechnie zinterpretowano jako otwarcie drogi do dochodzenia roszczeń uzupełniających od pracodawcy. Takie stanowisko zajął w szczególności Sąd Najwyższy w uchwale z 14 grudnia 1990 r.¹³ Uchylenie art. 40 ustawy wypadkowej uznano za powrót do ogólnych zasad prawa dotyczących dochodzenia roszczeń odszkodowawczych i jednocześnie wyraz generalnej tendencji prawa polskiego w tej dziedzinie¹⁴.

Kolejna, obowiązująca do dziś, ustawa z 30 października z 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych¹⁵, nie zawiera regulacji, według której możliwe byłoby dochodzenie świadczeń uzupełniających na podstawie kodeksu cywilnego, ani też takiego prawa nie wyłącza. W ustawie wypadkowej nie powtórzono zasady istniejącej w poprzednich regulacjach prawnych, że świadczenia w niej przewidziane stanowią zaspokojenie wszelkich roszczeń z tytułu doznanej szkody przez pracownika lub członków jego rodziny wskutek wypadku przy pracy albo choroby zawodowej. Stąd też wskazuje się, że obecna ustawa wypadkowa odchodzi od rozwiązań funkcjonujących w poprzednich ustawach wypadkowych, w myśl których wyłącznie świadczenia z ustawy wypadkowej kompensują szkodę,

10 Tekst jedn. DzU z 1983 r., nr 30, poz. 144 z późn. zm.

11 W. Witoszko, *Jednorazowe odszkodowanie...*, s. 273.

12 DzU z 1990 r., nr 36, poz. 206 z późn. zm.

13 III PZP 20/90, OSNC, 1991, nr 7, poz. 79.

14 A. Szpunar, *Glosa do wyroku SN z 26 września 2000 r.*, III CKN 1089/00, „Przeгляд Sądowy” 2001, nr 6, s. 133–134.

15 Tekst jedn. DzU z 2009 r., nr 167, poz. 1322 z późn. zm.

natomiast odpowiedzialność pracodawcy na zasadach prawa cywilnego jest w ogóle wyłączona. W kontekście takiego stanowiska podnosi się, że ustawodawca uchwalając ustawę wypadkową z 2002 r. (którą znolizowano także art. 237¹ k.p. dodając do niego paragraf drugi, który w swej treści odpowiada art. 30 poprzednio obowiązującej ustawy wypadkowej z 1975 r.), miał pełną świadomość, że zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie utrwalony jest pogląd o dopuszczeniu uzupełniającej cywilnej odpowiedzialności pracodawcy za wypadek przy pracy¹⁶. Dlatego też, jeśli celem ustawodawcy byłoby odejście od możliwości ponoszenia przez pracodawcę odpowiedzialności majątkowej za wypadek przy pracy na podstawie przepisów kodeksu cywilnego, określilby to *expressis verbis* bądź w treści art. 237¹ k.p., np. przez dodanie wyrazu „tylko” przed wyrazami „świadczenia z ubezpieczenia społecznego”, bądź przez dodanie w tym przepisie albo w przepisach ustawy wypadkowej regulacji podobnej do tej, która zawarta była w art. 22 ustawy wypadkowej z 1968 r. oraz w art. 40 ustawy wypadkowej z 1975 r.¹⁷ W uzasadnieniu do projektu ustawy wypadkowej z 2002 r. wyraźnie wskazuje się na zamiar pozostawienia możliwości dochodzenia przez ubezpieczonego roszczeń uzupełniających na podstawie przepisów kodeksu cywilnego od płatnika składek¹⁸.

Wśród argumentów przemawiających za możliwością dochodzenia świadczeń uzupełniających wskazuje się również, że ubezpieczeniowy system kompensacji szkody posługuje się świadczeniami o charakterze ryczałtowym, których wysokość często nie pozwala na naprawienie szkody w całości. Ograniczenie w zakresie dochodzenia świadczeń oznaczałoby zatem, że ryzyko szkód na osobie, spowodowanych funkcjonowaniem zakładu pracy, w zakresie nieobjętym ubezpieczeniem wypadkowym, ponosiłby poszkodowany pracownik lub jego rodzina, podczas gdy ryzyko szkody związanej z wypadkiem powinno obciążać pracodawcę, bo to on uzyskuje korzyści z pracy zatrudnionych osób¹⁹. Wyłączenie uzupełniającej odpowiedzialności pracodawcy pozbawiałoby więc pracownika możliwości pełnej kompensacji, stawiając go w sytuacji mniej korzystnej niż inne podmioty, które mogą na podstawie

16 E. Maniewska, *Jeszcze o odpowiedzialności...*, s. 22.

17 *Ibidem*; W. Witoszko, *Jednorazowe odszkodowanie...*, s. 269–270.

18 Zgodnie z uzasadnieniem „świadczenia z ubezpieczenia wypadkowego będą stanowiły zaspokojenie wszelkich roszczeń z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej w stosunku do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Pozostawiono możliwość dochodzenia przez ubezpieczonego roszczeń uzupełniających na podstawie przepisów kodeksu cywilnego – od płatnika składek”, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/wgdruku/586/\\$file/586.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/wgdruku/586/$file/586.pdf), s. 42.

19 Ł. Pisarczyk, *Ryzyko...*, s. 344.

przepisów prawa cywilnego dochodzić od pracodawcy pełnego naprawienia szkody²⁰, co tym samym stanowiłoby naruszenie zasady równości i sprawiedliwości społecznej (art. 32 ust. 1 i art. 2 Konstytucji RP)²¹. Ponadto zauważa się, że interpretacja art. 237¹ k.p., według której brak jest podstaw dochodzenia przez pracownika od pracodawcy uzupełniających roszczeń z tytułu wypadku przy pracy na podstawie przepisów kodeksu cywilnego, mogłaby zostać zakwestionowana z punktu widzenia przepisów Konstytucji RP, pod której ochroną pozostają życie i zdrowie obywatela (art. 38 i art. 68 ust. 1) oraz prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy (art. 66 ust. 1)²².

3. Argumenty przemawiające za ograniczeniem odpowiedzialności pracodawcy za wypadek przy pracy

Powszechnie przyjęty wyżej pogląd podać można jednak w wątpliwość. Według drugiego stanowiska stanowcze brzmienie art. 237¹ k.p. uzasadnia pogląd o braku podstaw do dochodzenia przez pracownika od pracodawcy uzupełniających roszczeń z tytułu wypadku przy pracy na podstawie przepisów kodeksu cywilnego²³. Wykładnia literalna art. 237¹ k.p., stanowiącego o zasadach odpowiedzialności za szkody powstałe w razie wypadku przy pracy, prowadzić może do wniosku, że pracodawca powinien ponosić odpowiedzialność jedynie za przedmioty osobistego użytku oraz przedmioty niezbędne do wykonywania pracy. Po pierwsze, § 2 art. 237¹ k.p. (dotyczący pracodawcy) wyraźnie wydaje się stanowić wyjątek od zasady ujętej w § 1 tego przepisu, że naprawieniu szkody powstałej w wypadku służą świadczenia z ubezpieczenia społecznego. Ocenę tego wyjątku w świetle zasady *exceptiones non sunt extendae* prowa-

---

20 *Ibidem*.

21 W. Witoszko, *Jednorazowe odszkodowanie...*, s. 278.

22 E. Maniewska, *Jeszcze o odpowiedzialności...*, s. 22.

23 M. Gersdorf, *Odpowiedzialność cywilnoprawna pracodawcy za wypadki przy pracy*, PiZS, 2003, nr 6, s. 14; K. Ślebzak, *Uzupełniająca odpowiedzialność pracodawcy z tytułu wypadku przy pracy i chorób zawodowych*, [w:] Z. Góral (red.), *Studia z prawa pracy. Księga pamiątkowa ku czci Docenta Jerzego Logi*, Łódź 2007, s. 146–147; M. Raczkowski, *Kilka uwag o cywilnej odpowiedzialności odszkodowawczej pracodawcy*, PiZS, 2009, nr 4, s. 2–4; P. Czarnecki, *Odpowiedzialność pracodawcy a rozwój struktur holdingowych*, Warszawa 2014, s. 185–190.

dzi do wniosku, że pracodawca powinien odpowiadać jedynie za szkodę w mieniu – przedmiotach wyliczonych w art. 237¹ § 2 k.p.²⁴ Po drugie, § 1 art. 237¹ k.p., stanowiąc, że pracownikowi, który uległ wypadkowi przy pracy, przysługują świadczenia z ubezpieczenia społecznego na zasadach określonych w odrębnych przepisach, sugeruje, że świadczenia ubezpieczeniowe wyczerpują roszczenia poszkodowanych pracowników²⁵. Gdyby przyjąć odmiennie, to należałoby uznać, że art. 237¹ § 1 k.p. ma charakter jedynie informacyjny i nie niesie żadnej treści normatywnej, ponieważ także bez tego przepisu świadczenia ubezpieczeniowe z ustawy wypadkowej przysługiwałyby pracownikowi²⁶. W doktrynie podnosi się, że gdyby wolą ustawodawcy było dopuszczenie uzupełniającej odpowiedzialności pracodawcy za wypadek przy pracy na podstawie przepisów kodeksu cywilnego, przepis ten powinien mieć inną redakcję. Dokładnie rzecz ujmując, w art. 237¹ § 1 k.p. pominięte powinny być słowa „z ubezpieczenia społecznego”. Wówczas można by domniemywać, że chodzi również o świadczenia z kodeksu cywilnego. Skoro jednak ustawodawca zaakcentował, że z tytułu wypadku przy pracy pracownikowi przysługują świadczenia z ubezpieczenia społecznego, określone w odrębnych przepisach, domniemywać można, że zdecydował on wprost, iż dochodzenie przez pracownika roszczeń uzupełniających z tym związanych na podstawie przepisów kodeksu cywilnego jest wyłączone²⁷.

Podważa się również wykładnię historyczną, stanowiącą główny argument na rzecz uzupełniającej odpowiedzialności pracodawcy za wypadek przy pracy. Podkreśla się, że powoływanie się na utratę mocy art. 40 ustawy z 1975 r. straciło rację bytu, ponieważ nie obowiązuje regulacja, w której dokonano tej zmiany. Prawodawca, wprowadzając z dniem 1 stycznia 2003 r. ustawę z 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, która zastąpiła ustawę z 1975 r., nie zdecydował się na wprowadzenie w niej zasad odpowiedzialności uzupełniającej. Co więcej, art. 237¹ k.p. uzyskał swoje brzmienie równoległe z wejściem w życie obecnej ustawy wypadkowej z 30 października 2002 r.²⁸ Od momentu wejścia w życie art. 237¹ k.p., tj. od roku 1996 do 2003, w przepisie tym była mowa o „świadczeniach, określonych w odrębnych przepisach”²⁹, co pozwalało na uznanie za

24 M. Raczkowski, *Kilka uwag o cywilnej...*, s. 3.

25 *Ibidem*.

26 E. Maniewska, *Jeszcze o odpowiedzialności...*, s. 21.

27 *Ibidem*, s. 21–22.

28 *Ibidem*.

29 Przepis ten stanowił, że „pracownikowi, który uległ wypadkowi przy pracy lub zachorował na chorobę zawodową określoną w wykazie, o którym mowa w art. 237 § 1 pkt 2, przysługują z tego tytułu świadczenia określone w odrębnych przepisach”.

przepisy odrębne nie tylko przepisów ustawy wypadkowej. W ówczesnym stanie prawnym nie było zatem przeciwwskazań, aby na podstawie tak skonstruowanej normy odsyłającej poszukiwać normatywnej podstawy roszczeń przekraczających standardy wynikające z przepisów ustawy wypadkowej z 1975 r. w obszarze prawa cywilnego. Taki sam wniosek może zostać sformułowany wobec stanu prawnego obowiązującego w okresie od uchylecia art. 40 ustawy wypadkowej z 1975 r. do chwili wejścia w życie art. 237¹ k.p., kiedy sprawa świadczeń z tytułu wypadków przy pracy była w art. 232 k.p. uregulowana w zasadzie identycznie. Stanowił on, że „pracownikowi, który uległ wypadkowi przy pracy lub zachorował na chorobę zawodową [...] przysługuje z tego tytułu świadczenie na zasadach i warunkach określonych odrębnymi przepisami”³⁰. W 2003 r. ustawodawca dokonał jednak zmiany art. 237¹ k.p., polegającej na wskazaniu, że chodzi o świadczenia z ubezpieczenia społecznego oraz dodaniu przytoczonego wyżej § 2, dotyczącego pracodawcy. Jeśli ustawodawca chciałby ustanowić odpowiedzialność uzupełniającą pracodawcy, powinien nadać inną treść § 2 tego przepisu. W świetle powyższego wskazuje się, iż wykładnia historyczna uzasadnia raczej twierdzenie, że ustawodawca zmienił pogląd w zakresie dochodzenia odszkodowania uzupełniającego i nie przewidział takiej formy odpowiedzialności pracodawcy³¹. W kontekście takiego stanowiska podnosi się również, że ten sam ustawodawca potrafił niemal równoległe uregulować zasady odpowiedzialności za szkody wywołane u pracownika naruszeniem zasady niedyskryminacji (art. 18^{3d} k.p.) czy też mobbingiem (art. 94³ § 4 k.p.), w których określono jedynie dolną granicę wysokości odszkodowania. Nic nie przeszkadzało zatem ustawodawcy rozszerzyć odpowiedzialność pracodawcy na przypadki szkód innych niż wymienione w art. 237¹ § 2 k.p.³²

Wśród argumentów przemawiających za niedopuszczalnością uzupełniającej odpowiedzialności pracodawcy wskazuje się także uproszczony tryb dochodzenia świadczeń z tytułu wypadku przy pracy. Innymi słowy podnosi się, że w zamian za uproszczony system dochodzenia odpowiedzialności z tytułu wypadku przy pracy nastąpiło ograniczenie przysługujących pracownikom roszczeń. Przed wprowadzeniem obowiązkowego ubezpieczenia wypadkowego ochrona pracowników przed następstwami wypadku przy pracy, w postaci cywilnoprawnej odpowiedzialności pracodawcy, była iluzoryczna. Warunkiem uzyskania odszkodowania od pracodawcy było bowiem uzyskanie wyroku zasądającego roszczenie, co z kolei wiązało się z długotrwałym postępowaniem sądowym oraz wy-

---

30 K. Ślęzak, *Uzupełniająca odpowiedzialność...*, s. 147.

31 M. Raczkowski, *Kilka uwag o cywilnej...*, s. 3.

32 *Ibidem*, s. 3–4.

kazaniem przez pracownika wysokości doznanej szkody³³. Zmiana reguł ochrony przed skutkami wypadków, polegająca na uniezależnieniu roszczeń od winy pracodawcy, pominięciu konieczności wykazywania szkody, uproszczeniu trybu dochodzenia i ustalania przyczyn wypadku przy pracy, wpłynęła na poprawę sytuacji pracowników, ale też na ryczałtowy charakter świadczeń³⁴. Im łatwiej dochodzi się odszkodowania, tym jego wysokość jest niższa. Z zasad polityki odszkodowawczej wynika, że „niepełne, ale pewne odszkodowanie jest lepsze niż odszkodowanie pełne, lecz niepewne”³⁵. Jednocześnie zauważa się, że ubezpieczenie wypadkowe, stanowiące obecnie odrębny rodzaj ubezpieczenia społecznego, jest finansowane ze składek, które w całości pokrywa pracodawca, a które są zróżnicowane w zależności od stopnia zagrożeń w jego zakładzie. Tym samym, pomimo zamieszczenia w nazwie ubezpieczenia wypadkowego przymiotnika „społeczne”, ma ono typowe cechy ubezpieczenia gospodarczego. Jego istotą jest ochrona na wypadek zajścia zdarzenia losowego, którym w tym przypadku jest wypadek przy pracy lub choroba zawodowa. Z punktu widzenia pracownika jest to ochrona na wypadek zajścia wskazanych zdarzeń, niezależnie od kondycji finansowej przedsiębiorstwa pracodawcy. Natomiast dla pracodawcy istotna jest ochrona przed koniecznością indywidualnego ponoszenia ciężaru realizacji świadczeń z tego tytułu na rzecz poszkodowanego pracownika. Zapłata składki na ubezpieczenie społeczne jest ceną określonej gwarancji, co oznacza, że jej płatnik ma prawo oczekiwać w zamian odpowiedniej ochrony³⁶. Innymi słowy, w tak ukształtowanym systemie nie tylko pracownik, ale i pracodawca powinien korzystać ze stosownej ochrony. Dotyczy to w szczególności małych i średnich pracodawców, którzy w zamian za tworzenie miejsc pracy powinni być chronieni przed nadmiernymi obciążeniami z tytułu odpowiedzialności cywilnej. Ponieważ zazwyczaj są oni słabi ekonomicznie, zbyt duże obciążenie odpowiedzialnością odszkodowawczą może doprowadzić ich do upadłości³⁷.

---

33 P. Czarnecki, *Odpowiedzialność pracodawcy...*, s. 186, 188.

34 M. Gersdorf, *Odpowiedzialność cywilnoprawna...*, s. 11; P. Czarnecki, *Odpowiedzialność pracodawcy...*, s. 188.

35 W. Warkałto, *Odpowiedzialność odszkodowawcza. Funkcje, rodzaje, granice*, Warszawa 1972, s. 164.

36 K. Ślęzak, *Uzupełniająca odpowiedzialność...*, s. 148–149.

37 M. Gersdorf, *Odpowiedzialność cywilnoprawna...*, s. 9–10.

4. Konkluzja

Według mnie obydwie wyżej przedstawione stanowiska posługują się istotnymi argumentami. Jednakże, w mojej ocenie, art. 237¹ k.p. jest regulacją odsyłającą do odrębnych przepisów, niewykluczającą jednak możliwości dochodzenia roszczeń od pracodawcy na podstawie kodeksu cywilnego. Ze względu na rangę stosunków ubezpieczeniowych ustawodawca wskazuje w art. 237¹ § 1 k.p. pewne minimalne świadczenia, ale nie stanowi, że są to jedyne świadczenia przysługujące pracownikowi z tytułu wypadku przy pracy. Przeciwnie, że pracownikowi przysługują wyłącznie świadczenia z ubezpieczenia wypadkowego świadczą przepisy przewidujące inne niż ubezpieczeniowe świadczenia z tytułu wypadku przy pracy. Artykuł 237¹ § 2 k.p. nie jest bowiem jedynym przepisem stanowiącym o świadczeniach od pracodawcy w związku z wypadkiem przy pracy. Zgodnie z art. 231 k.p., na pracodawcy ciąży obowiązek przeniesienia do odpowiedniej pracy pracownika, który stał się niezdolny do wykonywania dotychczasowej pracy wskutek wypadku przy pracy lub choroby zawodowej (a nie został uznany za niezdolnego do pracy)³⁸ oraz wypłacenia mu dodatku wyrównawczego przez okres nieprzekraczający sześciu miesięcy, jeżeli przeniesienie do innej pracy powoduje obniżenie wynagrodzenia pracownikowi. Jest to więc świadczenie rekompensujące zmniejszenie się dochodów pracowników w związku z wykonywaniem pracy gorzej płatnej, w sytuacji w której przyczyną takiej zmiany była choroba zawodowa lub wypadek przy pracy. Na pracodawcy ciąży również obowiązek wypłaty odprawy pośmiertnej niezależnie od przyczyn śmierci pracownika, a więc także w razie śmierci będącej następstwem wypadku przy pracy (art. 93 k.p.). Ponadto, jak słusznie zauważono w doktrynie, w sytuacji, w której do wypadku dochodzi wskutek zwinionych przez pracodawcę naruszeń obowiązków w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy, pracownik może dochodzić od niego naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną szkodę w drodze postępowania karnego³⁹. Zgodnie z art. 220 kodeksu karnego (k.k.), kto, będąc odpowiedzialny za bezpieczeństwo i higienę pracy, nie dopełnia wynikającego

38 Także art. 14 ustawy z 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych stanowi, że osobie zatrudnionej, która w wyniku wypadku przy pracy lub choroby zawodowej utraciła zdolność do pracy na dotychczasowym stanowisku, pracodawca jest obowiązany wydzielić bądź zorganizować odpowiednie stanowisko pracy z podstawowym zapleczem socjalnym, nie później niż w okresie trzech miesięcy od daty zgłoszenia przez tę osobę gotowości przystąpienia do pracy.

39 E. Maniewska, *Jeszcze o odpowiedzialności...*, s. 22.

sąd obowiązku i przez to naraża pracownika na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, ponosi odpowiedzialność karną, o której mowa w tym przepisie. Skazanie za przestępstwo obliguje z kolei w każdym przypadku sąd karny do orzeczenia obok kary, na wniosek pokrzywdzonego lub innej uprawnionej osoby, środka karnego w postaci obowiązku naprawienia wyrządzonej szkody w całości albo w części lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę (art. 46 § 1 k.k.). Zamiast tego obowiązku sąd karny może również orzec nawiązkę na rzecz pokrzywdzonego (art. 46 § 2 k.k.). Jest to samoistny środek karny orzekany na rzecz pokrzywdzonego bez potrzeby wytaczania przez niego powództwa cywilnego. Przepisów prawa cywilnego o przedawnieniu roszczenia oraz możliwości zasądzenia renty nie stosuje się (art. 46 § 1 zd. 2 k.k.). W pozostałym zakresie, przy orzekaniu sąd karny powinien kierować się zasadami prawa cywilnego dotyczącymi ustalenia wielkości szkody majątkowej lub doznanej krzywdy (szkoda niemajątkowa), uwzględniając także stopień przyczynienia się pokrzywdzonego do jej powstania. Przy określaniu szkody na potrzeby orzeczenia środka karnego sąd powinien również wziąć pod uwagę świadczenia uzyskane z ubezpieczenia wypadkowego⁴⁰.

Z powyższego wynika, że – wbrew ścisłej literalnej wykładni art. 237¹ § 1 k.p. – oprócz świadczeń ubezpieczeniowych istnieją również inne świadczenia, które są wypłacane przez pracodawcę w związku z wypadkiem przy pracy. Wskazane przykłady świadczą również o tym, że opłacenie składki na ubezpieczenie wypadkowe nie zwalnia pracodawcy z odpowiedzialności za wypadek przy pracy. Istotą ubezpieczenia wypadkowego nie jest ochrona pracodawcy, lecz zapewnienie pracownikom minimalnego bezpieczeństwa socjalnego na wypadek utraty zdolności do pracy spowodowanej wypadkiem. Głównym celem ubezpieczenia wypadkowego jest szybkie zapewnienie pracownikowi środków na bieżące potrzeby, niezależnie od kondycji finansowej pracodawcy.

Z kolei uznanie art. 237¹ § 2 k.p. za przepis wyznaczający zakres dopuszczalnej odpowiedzialności pracodawcy za szkody jest wątpliwe z tego względu, że dotyczy on wyłącznie szkód w mieniu pracownika. W prawie cywilnym rozróżnia się szkodę na mieniu i szkodę na osobie. Szkoda na mieniu z definicji dotyczy praw majątkowych. Są to więc szkody wyrządzone na mieniu, bez związku z osobą poszkodowanego (np. zniszczenie rzeczy). Z kolei szkoda na osobie obejmuje uszczerbki wynikające z uszkodzenia ciała, rozstroju zdrowia, pozbawienia życia, a także naruszenia innych dóbr osobistych człowieka. Szkoda na osobie może przybierać zarówno postać majątkową (np. koszty leczenia), jak

---

40 *Ibidem*.

i niemajątkową (krzywdę)⁴¹. Ponieważ art. 237¹ § 2 k.p. nie odnosi się w żaden sposób do szkód na osobie, nie można przyjąć, że ogranicza on dochodzenie roszczeń z tego tytułu.

Do dotychczasowej argumentacji należy również dodać, że brzmienie art. 237¹ k.p. nie wpływa na odpowiedzialność deliktową pracodawcy wobec pracownika. Innymi słowy, gdy zachowanie pracodawcy nosi znamiona deliktu, pracownik może dochodzić roszczeń z tytułu cywilnoprawnej odpowiedzialności deliktowej. Wówczas odpowiedzialność odszkodowawczą pracodawcy wobec pracownika należy wywodzić wprost z przepisów kodeksu cywilnego o czynach niedozwolonych (art. 415 i 435 k.c.), a nie w związku z art. 300 kodeksu pracy. Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 22 maja 2013 r.⁴², dotyczącym roszczeń pracownika w związku z bezprawnym rozwiązaniem bez wypowiedzenia przez pracodawcę umowy o pracę, zaaprobował stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w wyroku z 4 listopada 2010 r.⁴³, zgodnie z którym „Jeśli zachowanie pracodawcy stanowi delikt, z którego wynika szkoda, to odpowiedzialność ta nie może być wyłączona. Obejmuje ona bezprawność szerszą niż określona w prawie pracy i wobec jej samodzielnej oraz odrębnej regulacji nie byłoby uprawnione stwierdzenie, że jest wyłączona przez przepisy czy zasady prawa pracy. Odpowiedzialność za delikt ma tę cechę (walor), że nie można wyłączyć jej zastosowania przez określone zadekretowanie, gdyż obowiązuje z mocy ustawy – art. 415 k.c. Również z samej jej istoty nie może pozostawać w kolizji z odpowiedzialnością określoną w prawie pracy (art. 300 k.p.)”. Zgodnie ze stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego wyrażonym we wskazanym wyroku, „gdy pracodawca z winy swej wyrządza szkodę pracownikowi, zobowiązany jest do jej naprawienia na zasadach ogólnych, tj. wynikających z kodeksu cywilnego i kodeksu postępowania cywilnego. Bycie pracodawcą nie stwarza immunitetu po stronie pracodawcy, ani też bycie pracownikiem nie pozbawia ochrony odszkodowawczej, jaką prawo cywilne przyznaje każdemu w razie zawinionego wyrządzenia szkody”. Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z 10 kwietnia 2014 r.⁴⁴, czyn niedozwolony (delikt) jest (sam w sobie) źródłem powstania stosunku zobowiązaniowego, w którym odpowiedzialność odszkodowawczą ponosi każdy sprawca szkody (według art. 415 k.c. – kto z winy swej wyrządził drugiemu szkodę; a według art. 435 § 1 k.c. – prowadzący na własny rachunek przedsiębiorstwo lub zakład wprawiany w ruch za pomocą sił przyrody). Cechą odpowiedzialności deliktowej jest więc to,

---

41 Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2012, s. 252–253.

42 P 46/11, DzU z 2013 r., poz. 653.

43 II PK 112/10, LEX nr 707870.

44 I PK 243/13, LEX nr 1486963.

że między poszkodowanym a sprawcą szkody nie istnieje (w każdym razie nie musi istnieć, choć może) umowny stosunek obligacyjny. Innymi słowy, źródłem odpowiedzialności pracodawcy (tak jak każdego innego podmiotu), bez potrzeby odwoływania się do art. 300 k.p. może być czyn niedozwolony (delikt).

Z powyższych względów za trafne uważam stanowisko o możliwości dochodzenia przez pracownika od pracodawcy odpowiedzialności za wypadek przy pracy na podstawie przepisów kodeksu cywilnego.

Bibliografia

- Bińczycka-Majewska T., *Charakterystyka i zakres świadczeń w systemie ubezpieczenia z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2003, nr 5.
- Czarnecki P., *Odpowiedzialność pracodawcy a rozwój struktur holdingowych*, Warszawa 2014.
- Gersdorf M., *Odpowiedzialność cywilnoprawna pracodawcy za wypadki przy pracy*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2003, nr 6.
- Jachimowicz M., *Wypadki przy pracy i choroby zawodowe. Świadczenia ubezpieczeniowe i cywilne*, Warszawa 2013.
- Liszczycki T., *Odpowiedzialność odszkodowawcza pracodawcy wobec pracownika – cz. 2*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2009, nr 1.
- Maniewska E., *Jeszcze o odpowiedzialności cywilnoprawnej pracodawcy za wypadki przy pracy*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2011, nr 12.
- Ostaszewski W., *Charakter odpowiedzialności uzupełniającej pracodawcy a deliktowy reżim odpowiedzialności cywilnej*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2013, nr 6.
- Pisarczyk Ł., *Odpowiedzialność pracodawcy za szkodę spowodowaną wypadkiem przy pracy*, „Studia Iuridica” 2007, t. XLVII.
- Pisarczyk Ł., *Ryzyko pracodawcy*, Warszawa 2008.
- Raczkowski M., *Kilka uwag o cywilnej odpowiedzialności odszkodowawczej pracodawcy*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2009, nr 4.
- Radwański Z., A. Olejniczak, *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2012.
- Sanetra W., *O założeniach nowego systemu świadczeń z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2003, nr 3.
- Sanetra W., *Odpowiedzialność za naruszenie norm prawa pracy w warunkach demokracji i społecznej gospodarki rynkowej*, [w:] M. Matey-Tyrowicz, T. Zieliński (red.), *Prawo pracy RP w obliczu przemian*, Warszawa 2006.
- Szpuniar A., *Glosa do wyroku SN z 26 września 2000 r.*, III CKN 1089/00, „Przegląd Sądowy” 2001, nr 6.
- Ślebza K., *Uzupełniająca odpowiedzialność pracodawcy z tytułu wypadku przy pracy i chorób zawodowych*, [w:] Z. Górka (red.), *Studia z prawa pracy. Księga pamiątkowa ku czci Docenta Jerzego Logi*, Łódź 2007.
- Warkała W., *Odpowiedzialność odszkodowawcza. Funkcje, rodzaje, granice*, Warszawa 1972.
- Witoszko W., *Jednorazowe odszkodowanie z ubezpieczenia wypadkowego*, Warszawa 2010.
- Witoszko W., *Odpowiedzialność pracodawcy w razie dochodzenia uzupełniających roszczeń cywilnoprawnych z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2008, nr 11.